

Dintre casele vechi existente azi în Ploiești, case cu cerdac și cu acoperiș sprijinit pe stâlpi de lemn rotunjiți și împodobiiți, case construite la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui următor, atunci când vechile tradiții artistice începuseră să se piardă odată cu dispariția meșterilor din preajma epocii brâncovenesti¹, cea „a lui Hagi-Prodan“ este considerată a fi cea mai veche, mai mare și mai artistic lucrată². A fost locuința familiei unui târgoveț grijuliu, cu multă dragoste pentru frumos; a fost relevantă și studiată, din punct de vedere estetic, de către arhitecții Alexandru Zagoriț, Toma T. Socolescu și Grigore Ionescu.

Despre construirea ei ca și despre viața și activitatea lui Hagi-Prodan se știa prea puțin; căci sumarele menționări în câteva scrieri și acte din secolul trecut, precum și citirea unor succinte mărturii verbale, sînt tot ceea ce constituie fondul istoric publicat relativ la acest subiect, care a înfruntat cel puțin două secole.

Cine a fost acest personaj, reprezentativ în utila lui meserie, cel care a locuit și a împodobit respectiva casă?

Calfă de căldărar, pribeag în Valahia. Era bulgar sau sirb; s-a emis și părerea că ar fi fost aromân; numele său PRODAN, sub diferite forme derivate, este comun la mai toate popoarele balcanice. Născut în anii 1775—1778, foarte probabil la Karlovo în regiunea cupriferă a Bulgariei Centrale, unde a deprins meșteșugul prelucrării aramei. A emigrat din țara sa în anii războiului ruso-turc din 1793—1795³, cînd, împinși de foamete și de prigoana otomanilor, cîteva mii de sirbi și bulgari din raioanele Negotin, Nicopoli și Sevlievo, devastate de cîrjalii lui Pazvan-Oglu și Manaf-Ibrahim, au trecut Dunărea, refugiindu-se în mai liniștitele sate și târguri ale Valahiei⁴. Cițiva din acești pribegi au venit și în Tîrgul Ploieștilor, unde, dovedindu-se dibaci în meșteșuguri, au fost primiți printre lude și au fost înscrși în catastrive ca „sirbi meseriași“⁵.

Tînărul Ivancea-Căldărarul și-a găsit gazdă în mahalaua Popii-Dima, pe ulița bisericii Sfinților Voievozi, către marginea de miazăzi a politiei; aci, lingă locul în care mizea noul „Tîrg-de-afară“, pe care sălășluitorii slobozi ai Domnescului Tîrg al Ploieștilor îl alcătuiau pentru negoțul lor, și care au vrut să fie cît mai departe de tîrgul îngust și cu popreală al Moruzoaiei, căldărarul s-a apucat să facă vase de aramă și sfeșnice de acioaie. Meseria de căldărar era foarte căutată în

acest tîrg în neconținută creștere, unde tabacii și abagii, zalhanaua și evreei povarnagii, precum și gospodarii de toată mîna aveau nevoie de unelte de meșteșug și pentru casă. El a întocmit o mică nămeștie de aramărie, cu un ochi de prăvălie înspre gura tîrgului⁶.

Dar nu după multă vreme, prin anii 1801—1802, s-a căsătorit cu Marița, fiica unui negustor de vază și enoriaș în mahalaua Sfinților Voievozi. S-a mutat în casa de zestre din drumul Bucureștilor, casă bătrînească, mare și arătoasă, făcută „din păreți“, cu cerdac și beciuri; în curtea mare așază polate și alcătuiește cherhana de aramărie (Fig. 1). Ca toți meseriași de soi, abagii, fierari, căldărarii se bucură de privilegiul domnesc de scutire la dările de afardisire de ucenici și calfe. Meșteșugul a mers bine și Ivanciu a ajuns repede fruntaș al breslei sale; i s-a acordat patentă și, ca meseriași autohtoni, plătea dajdie de numai 24 taleri⁷.

Ivan Căldăraru-Meșteru (1805—1824). Aici s-a statornicit temeinic; i se nasc două fiice: Elena-Lucșița (1802—1803) și Gherghina (1805). În această vreme duce o viață de gospodăruț modest. Suportă cu răbdare nesiguranța provocată de evenimentele politice, care tulbură viața tîrgului timp de peste zece ani. Între 1807 și 1812, „s-a spart tîrgul“⁸ și mulțime de localnici s-au refugiat la mănăstiri și în sate îndepărtate; astfel că în anul 1810, Ploieștii nu mai numărau decît 2016 suflete. În tot acest timp, Ivanciu-Căldăraru a rămas în tîrg, obligat fiind de către ocupanți să lucreze în cherhanaua lui și să aibă grijă de căldările și măchinele zalhanalei, care pregăteau cărnuri pentru oștirile Țarului. Iar apoi, între anii 1812 și 1818, în aspra domnie a lui Ion-Vodă Caragea, a înfruntat tot șirul de nenorociri care s-au abătut peste Țara Românească: ciumă, invazie de lăcuste, cutremur, secetă, revărsări de ape; la aceste nenorociri a fost temeinic sprijinitor al treburilor mahalalei și ale magistratului; a fost ales epitrop al enoriei Sfinților-Voievozi.

Dar a venit și vremea liniștitei domnii a lui Alecu-Vodă Șuțu (1818—1820), cînd ploieștenii au avut răgazul să facă rînduială în daraverile politiei și în negoț. S-au organizat breslele localnicilor și s-au constituit întovărășiri de neguțători; s-au intensificat negoțul și meșteșugurile, mai ales după ce s-a alcătuit și „Compania de cei ce se află ca niște străini și parte negustorească“, alcătuită din sudiți cezaro-craiești, greci, brașoveni și sirbi⁹. Pentru meșteșugari și neguțători a început o perioadă de prosperitate și cu dever; s-au înființat piețe noi (Tîrgul-de-afară și Piața măcelarilor) și localnicii au început să ridice case încăpătoare din piatră și cărămidă. În acești ani, Ivan-Meșteru a făcut înnoiri și construcții de acareturi la casa familiei sale: a împrejmuțit tot locul și a făcut grădină. A cumpărat „plațuri“ și a luat parte la încheierea învoielii

¹ Socolescu T. Toma, *Casa lui Hagi-Prodan din Ploiești*. „Bul.Com. Mon. Ist.“, IX, 1916, nr. 34, p. 88—90.

² Sevastos Mihai, *Monografia orașului Ploiești*. Cap. 3 „Arhitectura“ (Redactor: Socolescu T. Toma), p. 156—160.

³ Mărturii făcute de membrii familiei Teodor Ioan, moștenitorii direcți ai lui Hagi-Prodan; vezi mai sus nota (1, ibidem la p. 82, nota 2-a).

⁴ Austria era preocupată de mișcările ce se făceau în Imperiul Otoman, aliat al Franței;

⁵ Mutafchieva P. Vera și Vianu Al., *Frământările feudale din Bulgaria de nord la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea și ecoul lor în Țara Românească*. Articol apărut în „Studii“, editat de Institutul de studii sud-est europene, vol. I, 1971, p. 209—216 și 219—223; Muzeul regional de istorie, Ploiești, 1956, *Din activitatea muzeelor noastre*; Teodorescu Stoica, *Din viața economică a Ploieștilor de altădată*, mss., p. 93—95 și 98.

⁶ Debie C. N., *Începuturile urbanismului în Ploiești* — p. 3 Planșa I, p. 8 și 18, nr. 103.

⁷ Teodorescu Stoica, *Din viața economică a Ploieștilor de altădată*; Muzeul regional de istorie, Ploiești, 1956, *Din activitatea muzeelor noastre*, p. 97—100.

⁸ Urechia V. A., *Istoria Românilor*, vol. IX, p. 223.

⁹ Vezi nota 7.

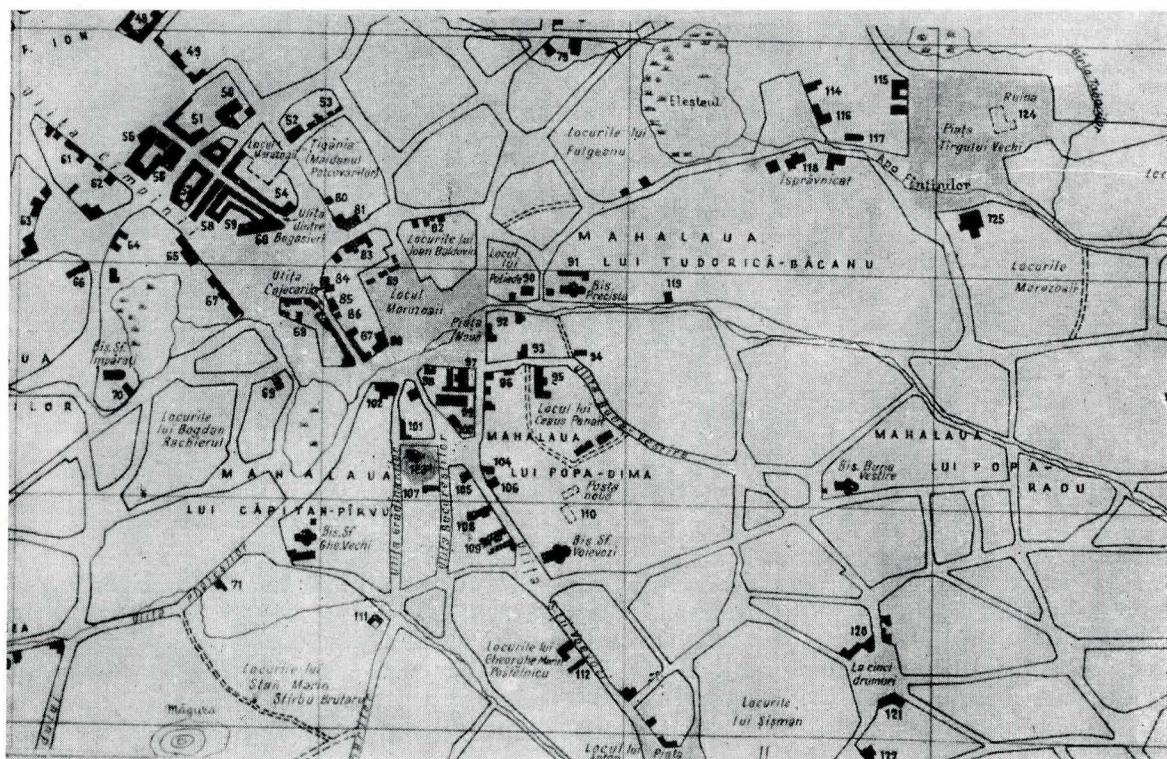

Fig.1. Planul oraşului Ploieşti în anii 1830—1840 având la poziţia 103 marcat amplasamentul casei Hagii Prodan

„pentru întinderea pieţii“, acel prim act de sistematizare a târgului¹⁰.

În luna martie 1821 a înfruntat excesele și prădăciunile eteriștilor; împreună cu alți neguțatori și meseriași a ieșit la Bucov la pod, în întâmpinarea coloanelor de eteriști și l-a determinat pe Alexandru Ipsilanti să interzică acestora trecerea prin târgul Ploieștilor, pentru a împiedica jaful mahalalelor mărginașe, așa cum se întâmplase la Focșani și Buzău. Ivan-Meșteru s-a arătat a nu fi părtaș al aventurii eteriste alături de alți sirbi, bulgari și greci din Valahia. A fost alături de localnicii români, astfel că nu a fost urmărit de satirgii lui Mehmed-Iusuf, care, în Principate, au vînat și executat pe toți balcanicii, dovediți a fi fost partizani ai Eteriei.

Cu înscăunarea lui Grigore-Ghica, primul domn pămîntean (1822—1828), s-au reluat legăturile de negoț cu piețele din „cuprinsul Țării Turcești“ unde „este acum (1823) pace și liniște“. Domnul îndeamnă pe neguțatorii și meșteșugarii din toate județele Principatului să se ducă la târgul mare din Sliven, unde „este folos și alișveriş slobod și nepoprit“¹¹. Această scutire de taxe și de vamă în comerțul cu țările balcanice a permis dezvoltarea importului de aramă, precum și a meșteșugului căldărarilor. Ivan-Meșteru face dese călătorii la bîlcîurile din Gabrovo, Sliven, Coprivștița, renumite pentru negoțul de metale neferoase; își mărește alișverişul și agonisește o avere destul de mare, astfel că este scos din „matca ruptășilor“, devenind „birnic slobod“ și fruntaș al breslei căldărarilor din Ploiești, una dintre cele mai mari din Țara Românească.

Își mărește gospodăria aducînd îmbunătățiri la întreaga clădire, pentru a o face potrivită cu noua lui stare socială. În partea dinspre uliță, în grădina cu liliaci, adaugă un sacnasiu luminos, cu geamlîc și tavan din lemn lucrat¹²; mărește unele camere, împodobindu-le tavanele și pereții cu ornamente stucate¹³.

Hagii-Prodan Căldărarul. În anii 1823—1824, Ivan-Căldărarul face o călătorie în Țara Sfîntă la Ierusalim, pelerinajul de hagealic, botezîndu-se în Apa Iordanului. Din această călătorie, care a durat cîteva luni, a adus tradiționalul finic și

alte insigne hagiografice, precum și un mare „ierusalim“, pictură monastică pe pinză; tabloul, aflat și azi în casa din Ploiești, este încadrat de o ramă de lemn de cedru artistic sculptată, probabil în atelierul de iconari din Treavna¹⁴.

Ca o încununare a străduințelor de a înfrumuseța locuința familiei sale, hagiul a pus meșteri să monteze în sufragerie un tavan-soare (fig. 2), sub tavanul preexistent. Tavanul-soare, care fusese tocmît de el din vreme în Treavna, acel tîrg al iconarilor și sculptorilor în lemn, a fost adus la Ploiești în piese detașate, și montat în amplasament. Construit din lemn greu într-un cadru patric de grinzi, redus la octogon, tavanul cuprinde un disc solar cu 22 de raze, avînd în centru o rozetă cu lampion. A fost lucrat în atelierul de sculptură în lemn, și, cu multă probabilitate, este opera meșterului-sculptor Dimităr Oșaneț, care a construit un tavan foarte asemănător (dimensiuni, încadrare, îmbinare etc.) mult mai împodobit și avînd 48 de raze solare; acest tavan a fost premiat la un concurs, aflîndu-se azi în casa-muzeu din Treavna¹⁵.

La aceste podoabe din lemn, hagiul a adăugat numeroase obiecte de artă din metal, precum și un frumos portret (ulei pe pinză) reprezentînd pe Maria, în frumoasă toaletă de brocart cu dantele; nu se cunoaște pictorul.

Modificările de spațiu interior și înfrumusețările produse de aceste piese artistice au atras atenția și admirația multor generații de ploieșteni; era în acel început de secol casa cea mai prezentabilă a târgului¹⁶.

Între anii 1825 și 1827, Elena-Luceșita s-a căsătorit cu Ioan Nan — cojocar de subțire (blănar), cu prăvălie și bucurîndu-se de un deosebit „ipolipsis“ la Ploiești și Brașov, iar Gherghina cu Hristache Manciu-Bogasierul, român din Brașov, rudă apropiată lui Hagii-Tudorache, starostele cel mare al negustorilor din București¹⁷.

Miresele, bine înzestrată¹⁸, au intrat în societatea neguțatorilor celor mari din Tîrgul Ploieștilor, care se afla în promițătoare prosperitate.

¹⁰ Textul contractului dintre locuitori și autoritatea comunală se află în Arh. St. Buc., Fond. Judecătorești-Noi, Dos. 7189 din 1832. Extras comentat în: *Monografia oraşului Ploieşti*, Sevastos Mihai, p. 35—37. Jalba lui Florea Tirşă.

¹¹ Cojocarul I., Documente privitoare la economia Țării Românești, vol. I, p. 278; documentul emis de Logofetele la 23 martie 1823; nr. 182.

¹² Fațada către nord, spre strada Zupcu Petrovici, fostă Temelie Dinescu. Casa era înconjurată de diverși arbuști ornamental: pînă în anul 1920 această stradă era cunoscută sub numele „Ulicișoara liliacului“.

¹³ Muzeul Regional de istorie, Ploiești, 1961.

¹⁴ Sevastos M., *Monografia oraşului Ploieşti*, p. 813 și 815; Karastojanoff B și Paskoff G., *Durch das Romantische alle Bulgarien*, p. 6, 7 și 11.

¹⁵ Pencevik și Kristev K., *Treavna*, 1969; precum și Daskalovata cișă-muzei, Treavna, p. 3—13 și figurile nenumerate.

¹⁶ În anul 1825, cînd a venit în Ploiești, Ioniță-Logofetelul, profesorul de muzică, remarcă această casă în mod deosebit.

¹⁷ Angelescu I. Nicolae; *Negustori de odinioară: Tudor Hagii Tudorache*, p. 3—5; pentru relațiile cu negustorii ploieșteni, vezi p. 7 și 8.

¹⁸ Casa din Ploiești a lui Hagii-Prodan a fost constituită dotă a fiicei sale Elena-Luceșita; cealaltă fiică a fost înzestrată cu o casă cu prăvălie în tîrg.

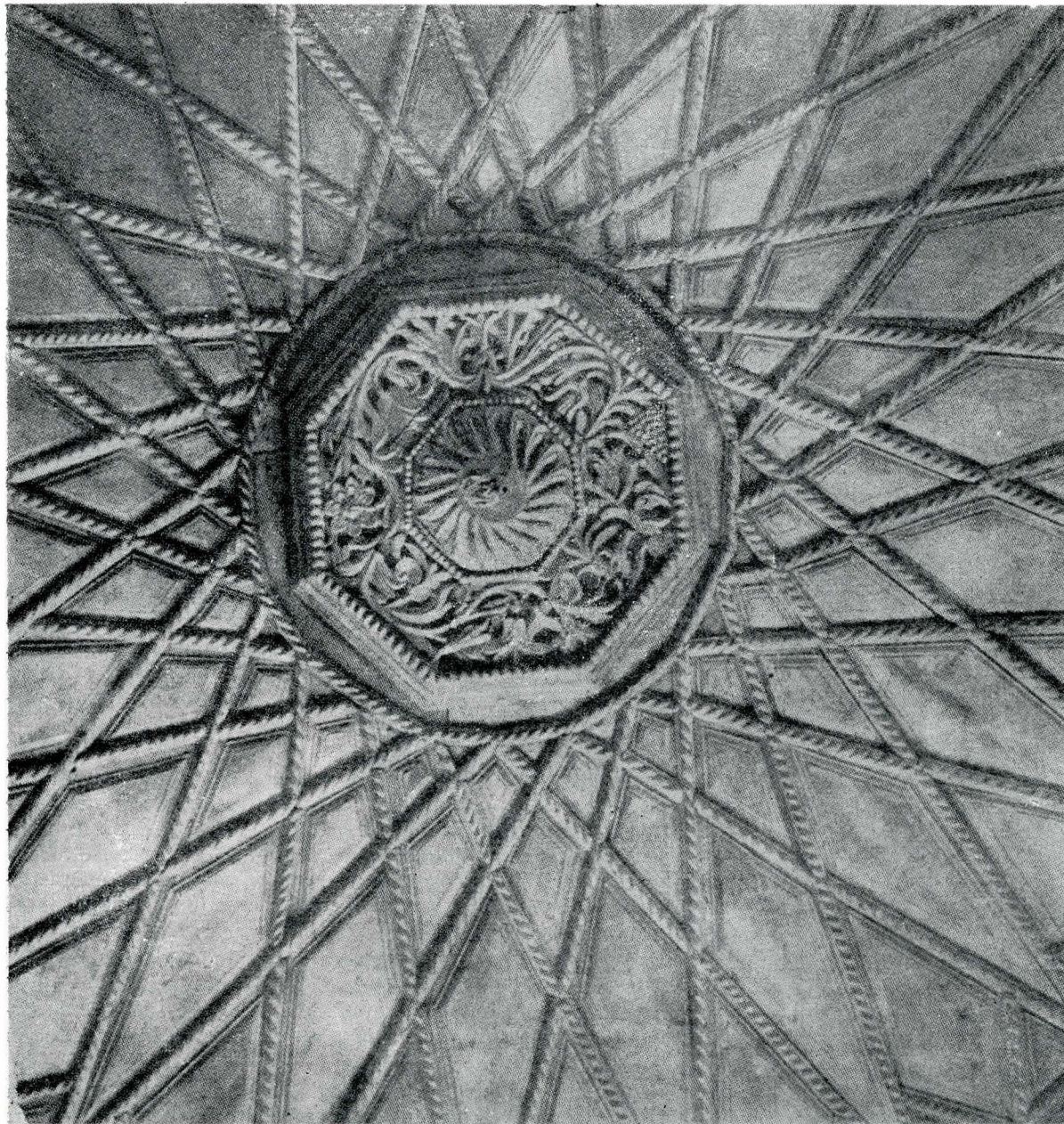

Fig. 2. Casa Hagî Prodan. Tavanul în lemn, din sufragerie.

Frumoasa casă din drumul Bucureștilor, la colț cu ulița Liliacului, în deceniul al treilea al secolului al XIX-lea devine centrală, dar este locuită numai de hagi și hagică, cu ucenicii și slugile¹⁹. Casa, care acum avea pereții acoperiți cu tablouri de familie²⁰, pare pustie; în sufrageria mare, în care altădată aveau loc petreceri vesele, se adună acum bătrâni neguțători la taifasuri. În acești ani, hagiul era o personalitate marcantă; în catagrafia regulamentară (1831) era înscris „la neamuri“, categorie socială de excepție²¹.

4. *Declinul aramei și al căldărarilor.* Dezvoltarea liberă a comerțului și stringerea relațiilor cu Austria ca și cu celelalte provincii românești au adus în Principate obiceiuri și reguli noi, obiecte și unelte moderne. Fierăria și tuciurile ieftine ardelești s-au răspândit repede, înlocuind vechile scule orientale, scumpe, de aramă și acioaie; de la căldările cositorite ale săpunarilor și abagiilor, la cazanele de țuică și țăsturi, și pînă la tînicheaua de pe acoperiș, fierul și tuciul au scos din folosință arama. Importul de foi de aramă și de sfeșnice de alamă

argintată din Turcia a început să se micșoreze. Căldărarii s-au împuținat și au sărăcit.

În anul 1840, în vîrstă de 65 de ani, căldărarul Hagî-Prodan avea un dever slab; ducea o viață modestă. În catagrafia a II-a (1838), el se găsește înscris ca „meșteșugar iertat“, adică scutit de dări, locuind singur cu soața sa, în calitate de „chiriași“, în casa care aparținea dotal lui Ioan Nan-Cojocarul²². Dar era bucuros de numeroasa progenitură²³ și de ridicata sa rubedenie, din care se vor trage cîteva neamuri de ploieșteni destoinici; familiile Stănică Marin, Teodor Ioan, Ghiță Ionescu²⁴, Mănciulescu, Ioniță Stoicescu-Logofețelu²⁵. În casa pe care a îngrijit-o și a înfrumusețat-o mereu cu mobilă frumoasă, tablouri, icoane, argintărie, a locuit pînă la moarte (1849).

După moartea soției (1852), casa a fost închiriată și apoi vîndută de moștenitorul direct prin anii 1900—1902.

Prin grija arhitectului Toma T. Socolescu, casa a fost cumpărată de Primăria orașului Ploiești; după o prea sumară reparație, a fost constituită „Casa istorică a Județului Prahova“. Mobilierul, icoanele și tablourile, păstrate de familia Teodor Ioan, au fost repuse la locul de origine, unde, în sacnasiul dintre lilieci, în sufrageria cu pereți împodobiiți, sub tavanul-soare împospătat și lustruit și-au regăsit vechiul rost de martori ai devenirii orașului.

¹⁹ Departamentul Vistieriei. Tabloul statistic. Orașul Ploiești. Arh. St. Buc., Dos. 75/1838., Fond. administrative noi; Mahalaua Sfinții Voievozi, nr. 70.

²⁰ Dintre tablourile de familie se află, în posesia Muzeului de Istorie din Ploiești, portretele, uleiuri pe pînză: Maria Hagî-Prodan, soția hagiului, pictor necunoscut, Elena-Lucșița Ionescu, fiica cea mare a hagiului, tablou de Mișu Popp din anii 1850—1851 (pictorul este rudă cu fiul acesteia), Tudor Hagî-Tudorache, tablou de Frankerberger, eca. 1845.

²¹ Obșteasca catagrafie a orașului Ploiești, pentru toți locuitorii care uneltesc neguțătorii și meserii, împărțiiți pe corporații. Arh. St. Buc. Manuserisul 277/1831, Mahalaua Sfinții Voievozi, Corporația Căldărarii și cîrgii, nr. 2

²² Vezi nota 19.

²³ În tabela genealogică expusă în casa-muzeu, lipsește ramura descendentă din Gherghina.

²⁴ Sevastos M., *Monografia orașului Ploiești*, p. 429 și 430; cu fig. 12.

²⁵ Stoicescu Ioan, *Schitze din Istoria Patriei*, Ed. II (N. Iorga) p. 7 (Prefața) și p. 44—45.